

**ПРАКТИЧЕСКО ОБУЧЕНИЕ НА СТУДЕНТИ ОТ
СПЕЦИАЛНОСТ „СОЦИАЛНА ПЕДАГОГИКА“ В УСЛОВИЯ
НА ИЗВЪНРЕДНО ПОЛОЖЕНИЕ**

Цвета Апостолова Делчева

**PRACTICAL TRAINING FOR STUDENTS IN SOCIAL
PEDAGOGY, CARRIED OUT DURING STATE OF EMERGENCY**

Tsveta Apostolova Delcheva

Abstract: The article presents the organization and implementation of the training practice and pre-graduation training for Social Pedagogy students at the Trakia University in Stara Zagora. The state of emergency declared due to the COVID-19 pandemic imposed the research, development and implementation of new forms of training that were never before employed for educating the future specialists. It also defines new problems in the organization, tracking, and assessment of the training and demonstrates solutions that include the active participation of all representatives - academic tutors, mentors from the institutions, students from both forms of education (full-time and part-time).

The article presents the results from an on-line survey, carried out among the students and draws conclusions about the effectiveness of the alternative organization of the training. The author also shares ideas about the inclusion of new elements in the organization and implementation of the practical training of future students.

Keywords: social pedagogy, practical training, state of emergency

Увод

През пролетта на 2020 година само за няколко седмици пандемията COVID-19 коренно преобрази живота на хората по целия свят. Даде и продължава да дава отражение върху всички човешки дейности. Социални по природа, се налага да ограничаваме тази своя същност без да знаем колко още ще продължава това. Обявеното в страната извънредно положение заварва студентите от специалността „Социална педагогика“ в началото на техния преддипломен стаж. Една след друга затварят социални институции и училища – най-подходящата среда за тяхното практическо обучение. Тревогата сред студентите-

четвъртокурсници е обяснима – няма яснота как ще приключи учебната година и дали въобще ще успеят да се дипломират в приемливи срокове. След първоначалната обща обърканост и несигурност идва ред на адаптирането към променената действителност – възстановяване под друга форма, дистанционната, на образователния процес в училищата и в университетите.

Нормативна, методическа и организационна основа на практическото обучение на студентите от специалност „Социална педагогика“

В специалността, като разкрита в рамките на Педагогически факултет и насочена към подготовка на специалисти за работа приоритетно с деца в образователна среда, практическото обучение на студентите е структурирано на базата на пакет от нормативни документи, с акцент на педагогическата подготовка. В Наредба за държавните изисквания за придобиване на висше образование на образователно-квалификационните степени "бакалавър", „магистър“ и „специалист“ (Наредба, 2002) и Правила за учебната дейност на университета са очертани основни положения за практическа подготовка на специалисти с висше образование, а в Стратегия за практическото обучение и Правила за организацията, съдържанието и оценяването на практическото обучение на студентите и специализантите в Педагогически факултет – Тракийски университет – Стара Загора (Стратегия, 2014) тези основни положения намират своята конкретизация. Извънредното положение, обявено вследствие пандемията от COVID-19, изведе на преден план необходимостта от разработване и прилагане на нови, непредвидени в посочените документи за практическата подготовка на бъдещите специалисти формати. Последните трябваше да бъдат съобразени със спецификата на практическото обучение на студентите от двете форми на обучение.

Тук следва да се поясни, че в летния семестър се планира и реализира текуща практика в образователни и социални институции за студентите-третокурсници и преддипломна практика (преддипломна стаж) за студентите-четвъртокурсници. За студентите от редовната форма на обучение заетостта е веднъж седмично в няколко различни по статут институции. Студентите-третокурсници от задочна форма на обучение провеждат текуща практика в рамките на 10 работни дни (40 часа), в една институция, но за факултета институциите са много на брой и се характеризират с разнообразие по отношение на предмета на

дейност. Преддипломната практика на студентите от двете форми на обучение също се организира в една за студент и в множество за факултета институции, като продължителността за студентите от редовната форма на обучение е по-голяма.

Практическо обучение и извънредно положение

Обявяването на извънредното положение заварва участниците в практическото обучение (студенти, академични преподаватели и ментори от практиката) в началото на семестъра, респективно, на съвместната дейност. Студентите стартират своята работа с индивидуални случаи или се включват в групи, отначало като ководители. Планират дейностите си и изработват графици, след което официално, със заповед на Ректора на университета се преустановява практическото обучение във всички негови форми и за всички студенти, независимо от мястото на провеждане на практиката. Следва уведомяване от ръководителя на практиката на менторите и студентите, като последните получават указания да уточнят начина за комуникация с менторите в случай на възстановяване на стандартния формат на практическото обучение.

В приетата през 2004 г. Наредба за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища (Наредба, 2004) не се поставя въпрос за дистанционно провеждане на практическото обучение. Той е оставен да се решава от висшите училища. Доколкото във факултета се подготвят специалисти, които провеждат държавната политика за цялостно образование на децата, т. е. подготовката се свързва не само с обучение, но и с възпитание и социализация, до настоящата година не съществува нито потребност, нито основание за дистанционно провеждане на текуща и преддипломна учебна практика. В правилата не се предвижда провеждане на практическо обучение дистанционно. Възникват въпроси, отговорите на които предстои да се търсят и откриват.

Пред преподаватели и студенти стои въпросът: Възможно ли е при очертаващата се продължителна извънредна ситуация да се приключи учебната година?

В Наредба за държавните изисквания за придобиване на висше образование на образователно-квалификационните степени "бакалавър", "магистър" и "специалист" (Наредба, 2002) се очертават задълженията на висшите училища за организиране на обучението за придобиване на образователно-квалификационна степен "бакалавър".

Сред тях са овладяването на широкопрофилни теоретични знания и практически умения; формиране на умения за адаптивност в съответствие с изменящите се условия при реализирането на специалистите; осигуряване на условия за образователна мобилност и международна сравнимост на получаваните знания и придобитите способности. В края на м. март на сайта на University of Nebraska Omaha (UNOmaha, 2020) се споделя нова организация на практическо обучение на бъдещи социални работници. С нея се ангажира специално звено, включващо екип от академични наставници и практически такива, чийто основен предмет на дейност е обучение и сертифициране на социални работници. В резултат на анализиране на техния опит и позоваване на актуална към момента нормативна уредба, на ниво ръководство на практическо обучение на социални педагози във факултета се правят следните изводи:

1. Избраните форми за практическо обучение на социални работници са приложими, с малки изключения, за дистанционно обучение на студентите от специалността.

2. Взаимодействието факултет – студенти - институции, провеждащи практическо обучение позволява проява на „адаптивност в съответствие с изменящите се условия при реализирането на специалистите“.

3. Необходимо е да се направи проучване на най-използваните средства за дистанционно взаимодействие.

Очертават се първите проблеми, касаещи организацията и отчитането на практическото обучение в 6 и 8 семестър на учебната 2020-2021 година (изведени в Таблица 1.).

В същата таблица се посочват и някои от решенията, резултат от активното включване на всички субекти – академични ръководители, ментори от институциите, в които се провежда практиката, студентите от двете форми на обучение – редовна и задочна.

Таблица № 1.

Организация на практическото обучение – проблеми и решения

Проблеми пред организацията на практическото обучение	Решения за възобновяване на практическото обучение
Включените в практическото обучение институции са с ограничен режим за онлайн комуникация или въобще липсва подобна възможност.	Ръководител на практиката прави проучване за сайтове на съответните институции и тяхното съдържание с цел избор на институции с ресурс

	за дистанционно обучение.
Част от тези институции са нови партньори, с които следва съвместно да се разработят първите практически занятия. Новите партньори не разполагат с технически и технологичен ресурс за провеждане на онлайн индивидуално или групово практическо обучение, като някои от тях се оказват недостъпни и за много от своите клиенти.	Студентите изработват видео материали, насочени към целева група от партньорска институция за споделяне на Facebook страницата на специалността.
Липса на ресурси за дистанционно практическо обучение (обучителни филми, регламентирана защитена среда за комуникация, включваща едновременно студент, ментор, клиент и/или академичен ръководител).	Ръководител на практиката разработва работни листове със задачи за проучване, за изработване на материали за нуждите на клиентите от съответната институция; споделя своя опит с ментори.
Проблеми с хардуер, софтуер и пренос на информация - проблеми с достъпа и ползването на електронни средства за комуникация и видео връзка по едно и също време от цялата група; техническа или технологична невъзможност за отделни студенти.	Използване на различни средства за комуникация – електронни платформи, Viber, Skype, телефонна връзка, e-mail, периодични видеовръзки във Facebook за консултация, промяна в графици.

Преддипломна практика и извънредно положение и шансът да проявим адаптивност

Изведените в таблица 1. проблеми в организацията налагат провеждане на проучване сред студентите за състоялото се до момента на преустановяването му практическо обучение. Освен актуализиране на информация за студента – средства за комуникация, включително с институцията и ментора, провеждащ практическото обучение, се търсят отговори на следните въпроси:

1. Какви начини за комуникация са договорени с ментора за провеждане на практиката?

2. Планирана ли е дата за възобновяване на практиката дистанционно и коя е тя?

3. Планирана ли е съвместно с ментора дата за приключване на практиката и коя е тя?

4. В отделна графа студентите записват основанията за отказ от дистанционно провеждане на практиката, ако има такъв.

В същото време академичните ръководители водят разговори с ментори от учебните бази за ресурсите им за възобновяване на практиките дистанционно. Търсят се нови институции и ментори. С активното съдействие на ръководителите на практиката на 3 (7,89%) студенти от четвърти курс се осигурява нова практическа среда. Девет студенти (20%) от трети курс провеждат текуща практика, организирана и ръководена от един от академичните ръководители.

Основни текущи дейности за академичния ръководител са дистанционни консултации, вкл. в реално време, онлайн срещи с ментори, онлайн съвместни срещи с ментори и студенти.

В процеса на провеждане на преддипломната практика се установяват различни темпове на изпълнение на планираните цели при различните студенти, разпределени дори в една и съща институция. Основни фактори, които оказват влияние, са:

1. Техническо обезпечаване – в домашна среда едно електронно устройство се използва за работа или обучение от цялото семейство.

2. Технологично обезпечаване – лоша интернет-връзка, неподходящ софтуер.

3. Ограничения на домашната среда и инциденти.

Появява се необходимост от по-задълбочено проучване на факторите, обуславящи дистанционното обучение, за да се въведат нови параметри за профила на студента. Това, на свой ред, ще доведе до по-добро планиране на практическото обучение на студентите, респективно по-пълна оценка на риска и бърза и адекватна реакция в извънредни ситуации.

Анкетно проучване със студенти от 4 курс, специалност „Социална педагогика“

Контингент: 38 студенти-четвъртокурсници от специалност „Социална педагогика“, от които 12 (31,6 %) редовна и 26 (68,4 %) задочна форма на обучение. Студентите са жени, разпределени в 3 възрастови групи: всички студенти от редовната форма и 4 от задочната (общо 16, или 42,10 %) са на възраст от 22 до 29 години; останалите са разпределени поравно в групите от 30 до 39-годишна възраст и от 40 до 48-годишна възраст. Съответно по 11 анкетирани (28,95% от общия брой анкетирани).

Период на провеждане: 7 – 12 май 2020 г. Предпоследната

седмица от приключване на преддипломната практика.

Цел: Да се проучи мнението на студентите за ефективността на методите за взаимодействие и практическа подготовка онлайн и да се направят препоръки за улеснение на това взаимодействие по време на преддипломния стаж.

Анкетната карта е структурирана в Google формуляр и съдържа 25 въпроси. Изследването се провежда онлайн, напълно анонимно. Не се събират лични данни, e-mail адреси или IP адреси.

Секцията с информация за студента съдържа 6 въпроси. Към стандартните за възраст, пол, форма на обучение се добавят такива, свързани с фактори, които може да окажат влияние на провеждането на преддипломната практика. Такива са въпросите за вида на селището, в което живее студентът, трудова заетост и упражняването ѝ в момента на обявяване на извънредното положение и дали студентът живее с дете в ученическа възраст.

Най-голяма група студенти живеят в градовете – 86,85%. Около една четвърт от всички студенти (26,3%) са в град Стара Загора. 36, 8% от студентите живеят с дете в ученическа възраст, което предполага необходимост от по-голяма гъвкавост в комуникацията с ментори и клиенти поради фиксирано учебно време за учениците. На въпроса „Работите ли по време на извънредното положение?“ по-малко от половината студенти отговарят, че работят към периода на анкетиране. От целия випуск 13,2% работят от дома си и 28,9% - извън него.

Следващата секция включва информация за практическото обучение – институция, средства за комуникация. Съдържа 6 въпроса от - 7 до 12 включително.

В Таблица 2. се представят местата на провеждане на преддипломния стаж. Преобладават социалните институции. Но в домовете за деца лишени от родителска грижа и в някои центрове за настаняване от семеен тип се полагат грижи за деца в ученическа възраст, което предполага дистанционно обучение, респективно възможност за използване на технологичен ресурс, прилаган от училището.

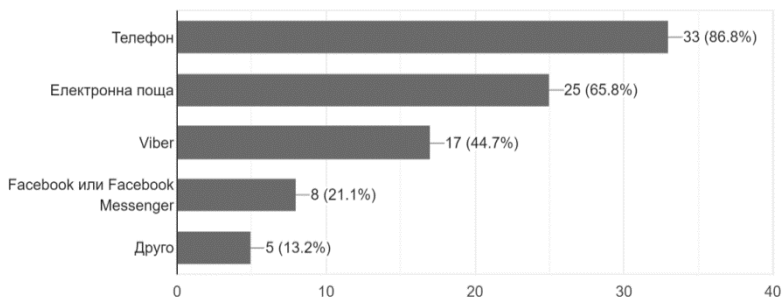
Таблица № 2.

Институция, в която се провежда практиката

Вид институция	Бр. институции	%
Училище, в т. ч. в затвор	13	34,21
Дом за медико-социални грижи за деца	6	15,79
Дом за деца лишени от родителска грижа	7	18,42
Други социални институции, в т. ч. администрирани от неправителствени организации (НПО)	11	28,95
Местна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (МКБППМН)	1	2,63

Въпрос 8 дава информация за средствата за комуникация между ментор и студент. Данните се представят в диаграма 1.

След заповедта за извънредното положение с какви средства установихте комуникация с ментора?
38 responses

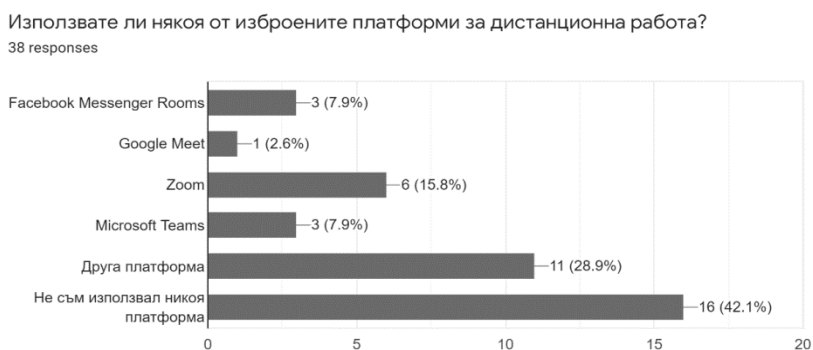
Диаграма 1. Въпрос 8: След заповедта за извънредното положение с какви средства установихте комуникация с ментора?

33 студенти (86,8%) използват мобилния си телефон за връзка с менторите си. Електронната поща и Viber също са сред предпочитаните.

Онлайн срещите (въпрос 9) се организират съвместно (от студент и ментор след обсъждане) в 81,6 % от случаите. Инициативата е на ментора в 10,5%, а на студента – в 7,9% от случаите. Изборът за най-често използвано средство (въпрос 11) за комуникация също е съвместен (78,9%). Менторът определя средството за комуникация в 15,8% от всички случаи, а студентът – в 5,3%. Допуска се, че водеща е

съответната технологична обезпеченост.

С въпроси 10 и 12 се изследва до каква степен се използват по време на преддипломния стаж платформи като Google Meet, Zoom, Microsoft Teams, Facebook Messenger Rooms и кое средство се определя като най-ефективно. Съществен е процентът студенти, които не използват в работата си платформи за дистанционна работа – 42,1%. Резултатите се показват в диаграма 2. Допускането е, че едната или и двете страни не познават или не умеят да работят с тези платформи.

Диаграма 2. Въпрос 10: Използвате ли някоя от изброените платформи за дистанционна работа?

Като най-ефективни средства за комуникация студентите определят телефонните разговори, размяната на информация чрез e-mail, използването на ресурсите на мобилното приложение Viber. Допуска се, че в процеса на комуникация между две лица се изясняват много повече въпроси и активността на студента е по-голяма, отколкото в онлайн групово общуване, поради което предпочитани са средствата, осигуряващи това. Друго допускане е удобството на мобилния телефон и уменията да се използва целия му ресурс в ежедневието. Резултатите са в Таблица 3. Броят на отговорите е по-голям от 38, респективно от 100%, тъй като някои от студентите дават повече от един отговор.

Таблица № 3.

Въпрос 12: Кое средство или платформа определяте като най-ефективно?

Средство за дистанционна работа	Бр. студенти	%
Телефон	12	31,56
e-mail	12	31,56
Мобилно приложение Viber	10	26,3
Платформи в помощ на образованието - Zoom, Teams, Google Meet	8	21,04
Facebook Messenger Rooms	3	7,89
Директна присъствена комуникация	3	7,89

За въпроси 10, 11 и 12 частично намираме отговор в данните по въпрос 22 от следващата секция – „Считате ли за необходимо в процеса на обучението си да усвоите умения за използването на някои от онлайн платформите?“. 32 студенти (84,12%) заявяват такава потребност, петима (13,15%) не могат да преценят и само един студент (2,63%) е заявил категорично, че не счита за необходимо да бъде овладяно подобно умение.

Предпоследната секция от анкетния формуляр включва 10 въпроси за хода на практическото обучение.

Повече от половината студенти (55,3%) се подготвят предварително за всяка среща с клиент, ментор, академичен ръководител. 36,8% не винаги се подготвят и едва 7,9% си позволяват да проведат работна среща без предварителна подготовка. С въпрос 14 се очаква студентите да самооценят техническата обезпеченост на практиката си. 78,9% считат, че разполагат с достатъчно добър технически ресурс, а 21,1% дават негативен отговор.

Чрез въпрос 15, „Осъществявате ли връзка с клиента/клиентите си без ментора?“ се търси информация за делегирането на права и възможностите за самоорганизация на студента. В ситуация на недостатъчно регламентирани онлайн контакти, 15,8% от студентите дават утвърдителен отговор. Останалите 84,2% не са се свързвали с клиентите си без ментора.

Повече от половината студенти (52,6%) участват в поне една екипна среща с ментора и ръководителя на практиката (въпрос 16).

Персоналната комуникация с ръководителя на практиката (въпрос 17) се случва предимно чрез електронната поща, което се вижда от таблица 4. Тя е предпочитано средство, за да се проследява целия процес

на консултирането. Броят на отговорите е по-голям от 38, респективно от 100%, тъй като някои от студентите дават повече от един отговор. В същото време има ясно заявена потребност от 47,4% от студентите за връзка с ръководителя на практиката в реално време срещу 21,1%, за които не е необходимо това да се случва. Вероятно в инструкциите за провеждане на преддипломната практика следва да се обърне внимание на тази потребност и да се уточнят случаите, при които това да може да става.

Таблица № 4.

Въпрос 17: Как осъществявате връзката с ръководителя на практиката?

	Брой студенти	%
Чрез електронната поща на курса	14	36,8
Чрез лична електронна поща	29	76,3
По телефон	25	65,8
Facebook	1	2,6

Въпроси 19, 20 и 21 се свързват със самоорганизацията на студентите като група и потребността от такава. Отговорите са противоречиви. Вероятно объркването идва от това, че в една институция има студенти от два курса – редовна и задочна форма на обучение, а също и от практиката в някои институции да се създава група на студентите-практиканти, независимо от формата на обучение. На 28,9% от студентите не им е известно да има създадена в социалните мрежи група за обсъждане на работата по време на стажа. 21,1 % заявяват, че не са били в подобна група. Разликата до 28,9% вероятно идва от незнанието на студентите с каква цел е формирана групата, в която участват.

Предпочитаните групи са затворени, формирани във Facebook или Viber, съответно се използват от 28,9% и 47,7% от студентите.

Категоричност в отговорите има на 21 Въпрос: „Бихте ли искали да има група за обмен на информация между всички студенти, практиката на които е в една институция или в различни институции с еднаква дейност?“. 78,90% от студентите отговарят с „Да, добре е да има такава група“ и 21,04% с „Не мога да преценя“. Нито един студент не счита, че няма нужда от такава група. Въпреки че тези групи за обсъждане се създават в присъствено провеждане на практическото обучение и по инициатива на студентите, следва да се обмисли дали създаването им да не бъде заложено в инструкцията за организация и

провеждане на стажа.

Последната секция съдържа въпроси със свободен отговор, които имат отношение към ресурсите за дистанционно провеждане и организация на преддипломния стаж.

На въпрос 23, „Ако се наложи сам да организирате онлайн връзка с Ваши клиенти какви ресурси бихте използвали?“, 4 (10,52%) от 38 студенти са дали отговор „Не мога да преценя“. Сред отговорите на останалите 89,48% студенти се откриват познатите средства за онлайн комуникация и платформи, като един студент прави следното уточнение: „Ще проуча и ще се съобразя с възможностите на клиента“.

Отговорите на въпрос 24, „Какво Ви липсваше/от какво имахте нужда при провеждането на практическото обучение до сега?“ се представят в таблица 5.

Таблица № 5.

Въпрос 24. Какво Ви липсваше/от какво имахте нужда при провеждането на практическото обучение до сега?

Отговори	Брой отговори
Личния контакт с клиента, с ментора, след обявяване на извънредното положение	17
Нищо не ми е липсвало. Всичко, което са ми възложили като задания е изпълнено и аз съм доволна! Нямах нужда от нищо, всичко си вървеше по план	6
С ментора си имахме постоянна и добра комуникация	2
Повече предварителна информация	4
Не мога да преценя	1
Според мен липсваше всичко за провеждане на едно практическо обучение.	1
Практическо обучение	3
Повече време	4

Таблица № 6.

**Въпрос 25: Какво ново научихте при провеждането на
практическо обучение в извънредна ситуация?**

Отговори	Брой отговори
Научих, че няма невъзможни неща и, ако много искаш да се справиш, ще успееш. Че въпреки трудностите, в които се намираме, не трябва да се предаваме, а да търсим други начини да се справяме с проблемите. Но трябва да има добра подкрепа и помощ от ментора си.	15
Работа с платформа, която не познавах.	6
През извънредната ситуация научих, че провеждането на практическото обучение е възможно да бъде качествено без значение от обстоятелствата.	6
Че всяко едно нещо с което боравя ме учи.	3
Че трябва да сме по-гъвкави и мобилни.	1
Не сме подготвени за такава ситуация.	1
Много по трудно.	1
Не е много ефективно.	4
Нищо ново не научих.	1

Отговарящите се водят от собственото си разбиране за общата ситуация и очакванията си за практическо преддипломно обучение, затова се ограничаваме само в тяхното представяне в таблици 5 и 6. Въпреки това си струва да се отбележи, че преобладаващата част от отговорите на въпроси 24 и 25 са позитивни.

Изводи и заключение

Изводите, които може да се направят от представеното проучване, са следните:

Практическото обучение на студентите от специалност „Социална педагогика“ през летния семестър на учебната 2019-2020 година протича предимно дистанционно.

В преобладаващия брой институции, ангажирани с преддипломния стаж, се използват познати на менторите и студентите средства за комуникация.

Решението за използваните инструменти за дистанционно практическо обучение се взема съвместно в повече от 2/3 от случаите.

Студентите оценяват така организираното практическо обучение като положително, развиващо ги.

Въпреки извънредната ситуация, преддипломната практика на студентите, по тяхно мнение и по мнение на менторите, протича успешно.

С описаната по-горе организация на практиките на студентите от 3 и 4 курс и представеното проучване се цели да се изведат особеностите на практическото обучение на студентите по социална педагогика в извънредна епидемична ситуация и по този начин се подпомогне оценката на риска при планирането и организирането на този род обучение в бъдеще.

Договори с институции, които провеждат практическо обучение, се сключват в началото на учебната година и са със срок на действие до края ѝ. Преди подписването на договор следва да се проучат възможностите на евентуалната обучаваща институция за дистанционно провеждане на всеки един етап от практиката – хоспитиране, текуща практика, преддипломен стаж. Да се състави списък от алтернативни дейности в онлайн среда, за които студентите да получават практическо обучение. За предпочитане е поне един ден от съответния етап да преминава дистанционно, като това става приоритетно с технически устройства, с които разполагат клиентите на съответната институция. Това, на свой ред, води до целенасочена подготовка на студентите за работа с клиенти дистанционно и в дигитална среда. Ръководителите на практиката следва да се ангажират със съставянето на формуляр за описване на този студентски опит. Друга отговорност на ръководителите на практиката може да бъде изработването на анкетен лист, чрез който в началото на съответния етап от практическото обучение за всеки студент-практикант да се актуализира информацията, свързана с пълноценното му участие в практическото обучение.

ЛИТЕРАТУРА

Наредба за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища. ДВ, бр.99 от 9 Ноември 2004г.

Наредба за държавните изисквания за придобиване на висше образование на образователно-квалификационните степени "бакалавър", „магистър“ и „специалист“. ДВ, бр.76 от 6 Август 2002г.

Стратегия за практическото обучение на студентите - ОКС „Бакалавър“, ОКС „Магистър“, СДК за придобиване на допълнителна професионална квалификация в ПФ за периода 2014 - 2018 година (Стратегия, 2014).

<https://www.unomaha.edu/college-of-public-affairs-and-community-service/social-work/practicum/page-fe-covid-19-practicum-info.php>

Юбилейна научна конференция
с международно участие
25 години Тракийски университет
15 Май 2020 г.

Author Info:

Assoc. Prof. Tsveta Apostolova Delcheva, PhD

Faculty of Education

Trakia University - Stara Zagora

e-mail: cvetadelcheva@gmail.com